

Sanja Orlač
**SUBJEKT
V PUSTNI
PREOBLEKI:
RESNICA, LAŽ
ALI ETIČNA
ODGOVORNOST?**

67-79

OREŠJE 3
SI-2250 PTUJ

::POVZETEK

ČLANEK SE KRITIČNO SPOADA Z mejami sodobnega resničnostnega programa, znotraj katerega se skrb za eksistenco sveta zvrne na posamezen aspekt v obzoru partikularne koristi.

V nadaljevanju obravnava kartezijanski subjekt, katerega legitimacija je možna šele skozi opredelitev minljive in avtomatične materije. Utemeljuje, da je bila narava znotraj religiozno – krščanskega nauka in filozofske misli, ki *misli samo sebe* objekt, s pomočjo katerega ustvarimo svoje ime, objekt katerega izključitev naj potrdi subjektovo gotovost, medtem ko se znotraj sodobne identifikacije temeljna negotovost pojavi spričo samega subjekta. Lastnosti, ki so sicer opredeljevale mesto ponižanega *drugega* so se prestavile v subjekt, medtem ko se le - ta v sodobnem pluralno – informacijskem polju srečuje z multiplimi, diskontinuitetnimi in spreminjajočimi se resničnostnimi programi. In če je po *arendtovsky* sam miselni svet postavljen na laž *par excellence*, zapopaden pa kot razpoložljiva predmetnost, se pri tem poraja vprašanje, kaj tej zlagani resničnosti sploh preprečuje, da ne postane legitimni nadomestek za resnico.

Ključne besede: reč na sebi, esencializem, simulaker, resnica, ideloški pluralizem

ABSTRACT

The Subject in the Carnival Costume: Truth, Lie or Ethical Responsibility? The following article is a critical assessment of limitations surrounding modern-day reality, where the care for a world's existence is reduced to an individual aspect born in the realm of particular gain. Following this premise, the article goes on to observe the Cartesian subject who can only become legitimate by determining an automatic and expiring matter. Furthermore it makes the point that nature was therefore an object whose exclusion confirmed the subject's certainty and identity, whilst in the contemporary era a fundamental uncertainty appears alongside the subject. Characteristics that originally defined the place of the dishonoured other have been transferred inside the subject as the latter - in the modern pluralistic information field - meets with multiple, discontinuing, ever-changing reality truth programmes. And if the world is, in an Arendtian manner, put to a lie par excellence and comprehended as an available objectiveness, the question appears: what is there that is stopping this deceiving reality from taking the place of a legitimate substitute for truth?

KEY WORDS: thing-in-itself, essentialism, simulacra, truth, ideological pluralism.

»Spoznanje zaradi spoznanja« – to je še zadnja zanka, ki jo nastavlja morala: s tem se še enkrat do kraja zapletemo vanjo.¹

::FIAT IUSTITIA, ET PEREAT MUNDIS?

Brez pretiravanja lahko na sedanje stanje apliciramo znani izrek, katerega domnevni avtor je Ferdinand I., in sicer »Fiat iustitia, et pereat mundis«, ki bi se v današnji svetotvorni preobleki lahko glasil: »Naj živi blaginja, pa če zato propade cel svet«. Domnevno Ferdinandov izrek smo kot pravi Hannah Arendt znotraj naše perspektive *resničnosti* zavrnil kot obliko retoričnega vprašanja, znotraj katerega ni mesta za pravičnost, če in v tem trenutku, ko je v nevarnosti prav obstoj sveta. V domeni skrbi za državljansko varnost smo pripravljene s toleranco sprejemati vsakršno politično nasilje, medtem ko nas očitno ne prizadene skrb za eksistenco sveta, četudi je jasno, da se nobeno načelo in nobeno dejanje ne more manifestirati prav brez obstoja sveta, ki sicer vidno *visi na nitki*. Najvišji zakon države je zatorej njena lastna varnost, medtem ko je varnost sveta v optiki celote bivajočega še zmeraj nekaj zgolj dopolnilnega, česar naj ne bi bilo mogoče vrednostno utemeljiti, še manj pa etično osmisлити. Nakazano protislovje je mogoče razumeti skozi optiko nam lastnega *resničnostnega programa*, ki ga označuje že Kantovo *pravilno* razumevanje latinskega gesla, ki se glasi: »Naj živi pravica, pa če zato propadejo vsi nepridipravi tega sveta.«² Svet je na tem mestu pa tudi znotraj (ne le) Kantove metafizike utemeljen le znotraj človekovega izvornega mesta, ki ga sodoloča in utemeljuje svoboda, o svetu na sebi v rečnosti *realne eksistence* onstran človekove svobodne prizme pa vendarle ne moremo povedati pravzaprav ničesar. Svetotvornost je torej bistveno antropološka domena, s čimer smo osvobojeni tudi vsakršne imperativne odgovornosti do *reči na sebi*. Kant naj bi verjel, da se svet nikakor ne bo sesul, saj ima moralno zlo s svojo naravo neločljivo povezano lastnost, in sicer da nasprotuje samo sebi in je zatorej samouničevalno, a je bil tudi mnenja, da ne bi bilo vredno živeti v svetu oropanem vsake pravičnosti, četudi bi oblast stala še tako velikih žrtev.³

Kategorija zla za Kanta ne more obstajati, je samouničevalna in je to lahko, dokler je zlo označeno kot bistveni nasprotek zaželjene umnosti, resnice in svobode, tostran idealnega prostrana, pri čemer je očitno, da je znotraj zgolj

¹Friedrich Nietzsche, *H genealogiji morale, Onstran dobrega in zlega*, (Ljubljana: Slovenska Matica, 1988), 69.

²Hannah Arendt, *Resnica in laž v politiki*, (Ljubljana: Apokalipsa, 2003), 53-54.

³Ibidem.

ideelnega horizonta »potrebno, da imamo kaj za resnično – ne pa, da je resnično.«⁴ Pri tem je spregledal kar je elementarno inherentno praksi človekove svobode namreč, da je »pri tem problematično to, da naša praktična dejavnost ne spreminja predmeta – čeprav se zdi to človeku skorajda samoumevno – temveč reč na sebi; eksistenca predmeta je namreč zgolj ideelna.«⁵ To samozaslepitev znotraj enostranske, apolitične in ideelne ulice življenja opiše Nietzsche kot bistveno fiziološko nasprotje moderne, ki kot tako teži k svojemu zatonu – v nihilizmu ali nebitni nič. Narava je v tej dimenziji skupaj s človekom (saj ta ni onstran njene matrice) ponižana v hudičevu zaroto kot delo preizkušnje in minljivosti, obračun z njo pa se uveljavi v gospodovanju nad vsem bitnim, ki mu pritiče zapravljanje človeških in življenjskih moči. To navsezadnje lahko pomeni: »da je sama protinarava kot morala dosegla najvišje časti in obvisela kot zakon, kot kategorični imperativ nad človeštvom!⁶ Na tem mestu lahko morda bolje razumemo navidezno nevidnost ekoloških *kratkih stikov*, hkrati pa načelno nezmožnost njihovega preseganja: nosilec svetovnosti in svetnega obzorja je še zmeraj utemeljen na antropološki podmeni človekove posebnosti in le glede na njo. Eksistenca človeka v njegovi lastni telesni rečnosti, skupni z ostalimi ravnmi bivajočega ostaja še zmeraj vredna le kolikor je zanjo zainteresirana tudi ideelna raven, ki je tokrat ne določa več krščanski etos dobrega in zla, temveč povedano skupaj z Nietzschejem, to kar nam trenutno daje najvišji občutek moči in čiste vesti.

::VELIKA ŽIVAL V BOJU Z MLINI NA VETER

Človekova naloga, katere navidezna uresničitev je današnji bivanjski horizont, je bila naravo, kot delo fizične nujnosti in prisile povzdigniti v delo svobodne človekove izbire. Subjektu kot kartezijanskemu ali religioznemu oporišču trajanja, v nasprotju z minljivo, spremenljivo in avtomatično materijo, je podeljeno mesto vladarja v sicer ne-umnem svetu. Četudi novokartezijanskemu ali krščanskemu subjektu pripišemo podlago za nastanek sedanje krizne situacije, ne najdemo več ničesar kartezijanskega v sedanjem subjektu modernistične in tehnicistične nadvlade. Freud je prvi najbolj nazorno pokazal, da subjekta ne določa le racionalna plat, temveč ga tvori polje nezavednega, ki ga subjekt, ne le nikoli nima v lasti, temveč ga hkrati nikoli ne razreši; »Da človek ni niti

⁴Friedrich Nietzsche, *Nietzschejevo berilo: izbrani odlomki*, Izbral, uredil in spremno besedo napisal Matevž Kos, (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2002), 159.

⁵Borut Ošljaj, Človek in narava, *Osnove diaforične etike narave*, (Ljubljana: Sophia, 2000), 82.

⁶Friedrich Nietzsche, »Ecce homo, Kako postaneš kar si«, v *Somrak malikov, Primer Wagner, Ecce homo, Antikrist*, (Ljubljana: Slovenska matica, 1989), 265.

gospodar v lastni hiši, temveč se mora zadovoljiti z bornimi sporočili o tem, kaj se nezavedno dogaja v njegovem bornem življenju.⁷ Znotraj partikularnosti vsakokratne »resnice« človek prehaja iz poraza v poraz v iskanju gotovosti, ker je subjekt zmeraj tudi nekaj, kar ni on sam. Razgradnjo identitete esencialističnega jaza z *gotovostjo potrjenega* razglasijo še številni avtorji: Marx in Engels, Nietzsche, Saussure, Althusser, Jung, Said, Foucault, feministke... Človek naj bi mislil naravo, da lahko postane njen zakonodajalec, toda šele skozi gospodarjenje nad njo so se lastnosti, ki so bile prej mesto ponižanega in nepopolnega *Drugega* premestile v njegovo lastno identitetno obzorje.

Kaj menimo s tem? Če je bila narava znotraj religiozno – krščanskega nauka in filozofske misli, ki *misli samo sebe* še zmeraj objekt, s pomočjo katerega ustvarimo svoje ime, objekt katerega izključitev naj potrdi subjektovo gotovost, se znotraj moderne temeljna negotovost pojavi spričo samega subjekta. Ta se sedaj legitimira glede na samega sebe, bolje, glede na dimenzijo individualnega subjekta, ki ga utemeljuje lastna vrednostna orientacija koristi. Friedrich Schiller človeka brez svobode, arhaičnega človeka⁸, ki še kot tak pripada svetu narave in živali, označi na naslednji način: »Ker mu je tuje lastno dostojanstvo, ga še zdaleč ne more spoštovati pri drugih, in ker se zaveda lastnega divjega pohlepa, se ga boji v vsakem bitju, ki mu je videti podobno. Nikoli ne ugleda drugih v sebi, temveč le sebe v drugih in družba ga namesto, da bi ga razširila in vrsto – le vse tesneje zaklepa v njegov individuuum.«⁹

Četudi je Schiller priznal, da stanja *surove narave*, kakor ga je opisal ni mogoče apelirati na nobeno ljudstvo trdi, da je to »zgolj ideja, vendar ideja, s katero se v posamičnih potezah najnatančneje ujema izkustvo.«¹⁰ Toda to idejo arhaičnega človeka lahko glede na ujemanje izkustev podobno apeliramo na človeka filistrskega ustroja sedanje družbe, ki v nenehni spremenljivosti informacij, v iskanju instant zadovoljitev, ne oblikuje odgovornosti, medtem ko ga družba le vse tesneje zaklepa v svoj individuuum. Kar je bila Schillerjeva koncepcija arhaičnega človeka se izteče v simbolno formo človeka kot *homo economicus*: nenehne spremembe, fatalnost utopij, vse večji individualizem, pohlep, izračun, skratka: »Vse ima zanj eksistenco le, če mu eksistenco zagotavlja, kar mu ne daje in ne jemlje, zanj sploh ni navzoče.«¹¹ Razgradnja identitete, kot zaton esencialističnega jaza se izteče v svoje nasprotje, ki ima za svoj temelj spremembo, imperativ užitka in informativno naravo vedno-

⁷Eva Bahovec, *Kopernik, Darwin, Freud*, (Kočevje: Društvo za teoretsko psihoanalizo, 1990), 83.

⁸Vidimo, da se racionalni subjekt legitimira šele skozi odstop od tako imenovanega naravnega človeka.

⁹Friedrich Schiller, *O estetski vzgoji človeka*, (Ljubljana: Študentska založba, 2003), 112.

¹⁰Friedrich Schiller, 2003, 113.

¹¹Friedrich Schiller, 2003, 111.

sti. V tem toposu informacij (ali bolje u-toposu) podprtem s fotografskim gradivom, ki predstavljajo »splošno izobrazbo« sodobnega urbanega človeka, ni mesta za pristanek na resnično ali lažno. Informativni kozmopolis je neusklajena zveza nešteti informativnih zvezd, norma individualističnega pogona in pregona pa se glasi: Zapiši se pod svojo zvezdo! V neskončnem in spreminjajočem se kozmopolisu zvezdnih utrinkov partikularne vednosti je individuum pripravljen, da se vedno znova zapiše pod drugo zvezdo, a zapopadenje kozmosa bi bilo neumno, saj je le ta neskončen. Družben svet podpira informativni kozmopolis, ki človekovo mišljenje institucionalizira ter razstavlja na specifične kosce, ki vsak zase zaman skušajo zadobiti izgubljeno celoto. Mirni ritem usmerjanja k dobremu, ki bi zahteval čas in odločnost, je v tako spremenljivem univerzumu izvzet s samoomejitvijo subjekta, ki je že *spoznal(?)* pasti fundamentalizma, idealizma ali totalitarizma. V tej odsotnosti celote se subjekt spremeni v hibridno identiteto, v obliko, ki je pravzaprav ni, *v mislim, torej nisem* ali povedano s Schillerjem: »Podjetnega duha, zaklenjenega v enoličen krog objektov in zaradi obrazcev še bolj zoženega v njem, pa je doletelo, da mu je svobodna celota ušla iz oči, in da jo je hkrati osiromašil v svoji sferi. Vse izkustvu presoja po posebnem fragmentu izkustva in hoče pravila svojega poslovanja prilagoditi vsakemu poslovanju brez razlike.«¹² Hitrost simulakerskih podob, reklamnih oglasov in množičnih medijev nas je naučila tudi hitrosti avtomatizma, ki svojega stroja ne more ustaviti na poljubni točki in ga popraviti, četudi javlja očitno okvaro. Ljudje kot stroji moramo trošiti, proizvajati in napredovati v neskončnost. V tej hipnotičnosti nenehnih medijskih pompov insistiramo kakor nedorasli otroci ali psihični bolniki, ki se jim realnost odteguje, a zdravljenja nočejo sprejeti, ker *vedo*, da niso bolni. Teoretska kritika s katero se sicer znamo poigrati, v se v hiperprodukciji delovanja največkrat potlači. Poskus obvladovanja narave, ki nam je omogočil omogočili obravnavo življenja kot neskončno surovinsko razpoložljivega, se je skozi optiko ekoloških apokaliptičnih groženj sprevrigel v svoje protislovje. Poskus obvladovanja živali in njihova izpostava v čisto predmetnost z najbolj brutalnimi sredstvi množične proizvodnje, ki je komajda vredna naziva človeško, ali pa je postala naziv za prav to, se je sprevrigel v dobo medijsko naznanjujočih epidemioloških tragedij označenih s prašičjo, ptičjo, kravjo in morda še katero gripo. Poskus obvladovanja vzhodnega sveta skozi tržno neoliberalno perspektivo dobrin in koristi, je morda še edina igra, ki nam preostaja, čeprav nas nekateri politologi že opozarjajo na najhujše nevarnosti tako imenovanega »trka civilizacij« v apokaliptičnih vojnih napovedih, ki so ponekod že eksistencialno realne.

¹²Friedrich Schiller, 2003, 31.

Poskus obvladovanja smrti in zagospodovanja nujnosti s konceptom svobode, ki se je na neki nam znani točki začela meriti zgolj po debelini denarnice, je hkrati zapadanje v najradikalnejšo suženjstvo, opozarjamo filozofi. Tukaj so na delu najrazličnejši poskusi, kako zagospodariti in življenju podeliti le eno dimenzijo - dimenzijo predmeta, a se vsak poskus se izteče v svoje radikalno nasprotje, medtem ko nosilec preizkusa iz identitetne pozicije gospodarja postane hlapec. *Resnica* lahko človeka neštetokrat ugrizne za njegov lasten manjkajoč rep, toda iz tega očitno ne izhaja, da bo lastnemu ravnanju odvzela avtoriteto za izkoriščanje, nadvlado ali tiranijo.

Kako se v to zgodbo vpisujejo posamezni resničnostni programi? Vsaka znanost bodisi politologija, psihologija, filozofija ali ekonomija se navsezadnje legitimira kot družbeno koristna prav na podlagi nekega možnega ničča, brezna, apokaliptičnega konca, ki ga lahko premostimo le pod okriljem specifične vednosti, v izolaciji posamezne znanstveno opredeljene nujnosti.¹³ Medtem ko posamezna znanost izhaja iz nekega možnega konca človeštva kot nujnega pesimističnega dodatka preko katerega ovrednoti legitimnost svojega obstoja, se znotraj raznovrstnih pluralističnih, ideoloških, pa tudi akademskih opredelitev najdemo v protislovnih, nasprotujočih si ulicam na poti k *veliki rešitvi*, ki postanejo znotraj horizonta navidezne neizbežnosti pod okriljem največje koristi za človeško bitje hkrati enakovredne in enako *resnične*. Ali nismo s tem pravzaprav uresničili zahteve po *največji izmed možnih zahtev*, ki dobrega in zlega ne presoja več glede na posamezno metafizično zahtevo utemeljeno v božji ali umski substanci, temveč ga umesti v obzorje koristi, morda celo največje, ultimativne koristi? In drugič, ali nismo pravzaprav s tem pokazali prav tega, kar smo iskali, torej, da v nasprotju s substancialno naravo človekove bitnosti le tej zmeraj nekaj manjka in je kot taka pravzaprav minljiva, celo neskončna v svoji venomer minljivi, a enakovredni resnici? *Ali nismo tako pravzaprav pokazali, da smo kar smo; torej kako bi se rešili samega sebe?*¹⁴ Smo s tem uresničili Nietzschejevo zapoved, po kateri resnica ni nekaj, kar je potrebno najti, temveč nekaj, kar je potrebno ustvariti; kot ime za proces in voljo, ki ni nikoli dokončna, pri čemer pomeni »vložiti resnico kot proces

¹³S tem sicer ne trdim, da je to predhodno poslanstvo posamezne znanosti tudi njen etični agent v praktičnem uresničevanju. Ta se v dimenziji predpostavljene koristi največkrat udejanji le v kolikor se lahko podpiše pod najrazličnejše zastave moči, pri čemer lahko zasledimo: pravičnost (v rokah močnejšega), multikulturalizem (potrošniških dobrin in eksotične kuhinje), ustavitve lakote (z orodji genske tehnologije), globalni mir (kot zaostrovanje pogojev priseljevanja na zahod in povečan nadzor Schengenskih meja), zdravstveni napredek (katerega koristi si zaslužijo le tisti, ki imajo »veliko« pod palcem medtem, ko se dosedanje socialne pridobitve vztrajnostno reducirajo) in ne navsezadnje razširitev pravic na nečloveška bitja (kot oblike trajnostnega razvoja ali trženja bio izdelka, ki si zasluži pozornost, če je dobičkonosen in ne predstavlja konkurenčne grožnje korporacijskim velikanom)...

¹⁴Friedrich Nietzsche, *H genealogiji morale. Onstran dobrega in zlega*, (Ljubljana: Slovenska Matica, 1988), 308.

in infinitum, dejavno odločanje – ne ozaveščanje česa, kar je samo po sebi trdno in določeno. To je beseda za voljo do moči.«¹⁵

Vrnimo se korak nazaj; če smo moderno dobo utemeljili kot prihod in prehod subjekta k samemu sebi, od koder ugotavlja, da je predmetnost narave s predikati minljivosti, fluidnosti in greha utemeljena na subjektu in le glede na subjekt – torej v *lastni volji do moči*, ki jo naknadno apliciramo kot polje koristi, pri tem tvegamo pozitivno naravnost humanistične volje po kateri moramo in zmoremo misliti celoto, sicer smo do tega, kar se dogaja popolnoma nemočni. Ali z drugimi besedami, grozi nam, da bomo odpravili svobodni potencial človeka in zapadli v zamenljive kategorije predmetnosti, pri katerih je na delu še zadnja(?) naveličanost človeka, ki jo naznanja apatični rek: »Sem, kar sem: Kako bi se rešil samega sebe? In vendar sem samega sebe sit.« Tako tudi ni naključje, da v takšnem polju modernosti, ki je pred – metnost (in ne naravo ali *rečnost*) postavila v svoje lastno sebstvo kot *razpoložljiv obstanek* rastejo najrazličnejše dimenzije koristnosti, ki smo jih vedno znova *do grla siti*. Ker pa sebstvo ni nikoli zgolj *razpoložljiv obstanek*, kajti hkrati je taisto, ki misli samega sebe, je vsaka dimenzija koristi pod nosilcem partikularne znanosti vendarle obarvana z absolutnim smislom v obzorju ultimativne koristi, ki naj bi zaustavila bližajočo se tragedijo. Tem absolutnim pretendencam (kot odrešenjski nalogi) sicer ne verjamemo več, ker se znotraj križišča in vozlišča medsebojnih koristi predstavijo v posamezen problem znotraj partikularne koristi, pri čemer razveljavijo svoje sicer zastavljeno poslanstvo. Ondod izhaja vsesplošni skepticizem do alternativnih državnih ureditev, prehrane na tržišču, tehnologije, znanosti, medijev – zdi se, da je skeptična ost oblika celotnega odnosa do *sveta*. V kolikor pa je vsaka oblika zavzetja določene pozicije podvržena osti relativizma, ostanemo zgolj pri teoriji, ki ne prinese učinkov realizacije, medtem pa udejanjamo ustaljena pravila in sprejemamo svoje institucionalno mesto kot obliko individualnega preživetja. Aristotelove etične odgovornosti, ki bi miselni svet postavljala na laž, v kolikor se ne udejanji v praktičnem ravnanju, ni. Problem je kot že povedano izvoren - sam miselni svet je namreč postavljen na laž *par excellence*, zapopaden pa kot *razpoložljiva predmetnost*. Na tem mestu prisluhnimo Hannah Arendt, ki pravi, da je tradicionalno laganje zadevalo posameznika, medtem ko se moderne laži nasprotno ne zadovoljujejo več s posameznostmi, temveč ponarejajo celoten kontekst resničnosti, pri čemer se zastavi vprašanje, kaj tej zlagani resničnosti sploh preprečuje, da ne postane veljavni nadomestek za *resnico*.¹⁶ Tako se lahko nanjo z neizbežno hitrostjo pripenjajo najrazličnejše utehe, ki jih

¹⁵Friedrich Nietzsche, 2002, 158.

¹⁶Hannah Arendt, 2003, 97–115.

proizvaja temu ustrezna tržna produktivnost; ta zase ne terja nobene etične eksplikacije, hkrati pa ponuja bogastvo najrazličnejših skritih *resnic*, ki v optiki vsakokratne na *novo* izrečene in izumljene koristi za posamezno človeško bitje nikoli ne preminejo. Še več, Ulrich Beck označi tveganjsko občutje kot orodje manipulativne kapitalistične sile, ki s trženjem *zdravih* izdelkov povečuje svoje bogastvo: »Industrijski sistem ima korist od nezdravih razmer, ki jih proizvaja, in to ne male.«¹⁷ Tveganja je mogoče producirati, večati, zmanjševati – skratka, z njimi je mogoče manipulirati, medtem, ko se strah pred tveganji zmeraj bolj realizira kot »mistifikacija domačega (zasebnega) ognjišča«, sedaj polnega *varnih* izdelkov in zdrave prehrane. V nasprotju s Hansom Jonasom¹⁸, ki je v svojem *Principu odgovornosti* uveljavljal kategorični imperativ prav s hevrstiko strahu, cena vednosti o uničevanju življenja žal ne plača svojega računa v etiki odgovorne skromnosti, temveč v ustoličenju novih potrošniških izbir. Sočasno pa velika systemska kriza, vrtoglava ekološka uničenja in vedno večja svetovna lakota nadaljujejo svoj pohod v prihodnost, kjer obstaja komaj kakršen razlog, da bodo našle svojo razrešitev na demokratični ali humani podlagi. Tako moramo znotraj apologije ideološkega pluralizma v njegovih multiresničnostnih dimenzijah terjati skrajno previdnost, pa tudi odgovornost. Vrnimo se zatorej k prvemu vprašanju, in sicer: ali nismo znotraj ideološkega pluralizma uresničili prav zahteve po *največji izmed možnih zahtev*, ki dobrega in zlega ne presoja več glede na posamezno metafizično zahtevo utemeljeno v božji ali umski substanci, temveč ga umesti v obzorje koristi, morda celo največje koristi? Moment dobrega in zlega smo sicer premestili iz kategorij božje sodbe ali umske nezmotljivosti kot bogupodobnosti v polje človekove, sedaj minljive in glede vsakokratne koristi zmotljive identitete, medtem ko smo izvirni greh kot božjo kazen (pa tudi božji dar) dodelili posamezniku kot breme njegove lastne in neodtuljive svobode v dimenziji pravice posamezne koristi. S tem seveda nismo prestopili praga vrednot, temveč smo vrednote zreducirali na enodimenzionalne verige koristi, ki so znotraj življenjskega bogastva vselej medsebojno - komparativno protislovne, nestalne, izključujoče, relativne in navsezadnje zamenljive.

Ponovimo še drugo vprašanje, in sicer: ali nismo pravzaprav s tem pokazali prav tega, kar smo iskali, torej, da v nasprotju s substancialno naravo človekove bitnosti le tej zmeraj nekaj manjka in je kot taka pravzaprav minljiva, celo neskončna v svoji venomer minljivi, a enakovredni resnici? Na tem mestu moramo opozoriti na *resnico v svoji resnici*; četudi je ta neštetokrat presežena to nikakor ne pomeni njene zamenljivosti ali enakovrednosti, temveč na-

¹⁷Ulrich Beck, *Družba tveganja, Na poti v neko drugo moderno*, (Ljubljana: Krtina, 2001), 67.

¹⁸Glej: Hans Jonas, *Princip odgovornost: pokušaj jedne etike za tehnološku civilizaciju*, (Sarajevo: Logos, 1990).

sprotno, da je znotraj ustaljenih motivov za interpretacijo bivajočega lahko usodnejša od kakršnekoli zmote ali nevednosti. V kolikor bomo svet tolmačili na podlagi specifičnih človeških potreb, zaznamovanih z blagovno blaginjo vsakokratnih resnic, bomo pri tem spregledali, da si s tem nastavljamo past, in sicer v naslednjem obzorju: »kjer se dejstva skoziinsko nadomeščajo s fikcijami, videzi in simulakri se izkaže, da nadomestka za njih pravzaprav ni ali drugače; ker bi se lahko vse zgodilo tako ali tudi drugače se laganju odpirajo neomejene možnosti – če te možnosti imenujemo resnice spregledamo prav notranji pogoj vsake resnice, ki proizvaja lastno moč in dejavno voljo, in sicer – da ne obstaja nič kar bi jo lahko nadomestilo.«¹⁹ V nasprotnem primeru smo prisiljeni verjeti prav v lasten nič, pri čemer pa še zmeraj velja: »Človek bo še raje hotel nič, kot nič ne hotel.«²⁰ Optimistično napoved po kateri je ta *nič resnice* znak optimistične nove sholastike je potrebno preseči v Heideggrovem svarilu, po katerem je razkrivanje kot tehnično izzivanje pripeljalo prav do največje nevarnosti, v kateri človek samega sebe jemlje kot razpoložljivi obstanek, medtem ko so mehanizmi njegovega ravnanja zakriti prav pod ploho zamenljivih, informativnih *resnic*. Tukaj bo pripravljeno usodje nezdružljivega: »na eni strani človek kot stroj in na drugi strani človek kot del mišljenega dogodka.«²¹ Resnica o spreminjanju rečnosti je s tem vnovič zakrita, kar lahko pomeni, da bo: »Človekova poslednja osvojitve narave pravzaprav pomenila dokončno odpravo Človeka.«²²

::REČ NA SEBI; POGLED ZNOTRAJ DVEH RESNIČNOSTNIH SIT

Na začetku smo dejali, da protislovja pravzaprav ne moremo zgrabiti, v kolikor temeljimo na domenah lastne svetotvornosti utemeljene na človekovi posebnosti in glede na njo. V nadaljevanju smo pokazali, da heuristika strahu v ekoloških domenah navkljub lastni *pravici* operira s konceptom koristi, ki je sicer ultimativen in nezamenljiv, toda »s tem, ko smo dokazali največjo koristnost, nismo ničesar storili za pojasnitev njenega izvora; kar pomeni, da s koristnostjo ne moremo nikoli razložiti nujnosti obstoja.«²³ Ali to pomeni, da modernemu svetu pripada le nihilistična svoboda, ki sploh ne potrebuje svoje vrednosti in utemeljitve? Ali drugače: »Strahotni doživljaji te nagnejo k

¹⁹Hannah Arendt, 2003, 108–110.

²⁰Friedrich Nietzsche, *Onstran dobrega in zlega, H genealogiji morale*, (Ljubljana: Slovenska Matica, 1988), 345.

²¹Martin Heidegger, *Predavanja in sestavki*, (Ljubljana: Slovenska Matica, 2003), 37–46.

²²Anton Komar, *Simbiotski človek*, (Domžale: Samozaložba, 2008), 43.

²³Friedrich Nietzsche, *Jutranja zarja* (Ljubljana: Slovenska matica, 2004), 36.

ugibanju, ali ni tisti, ki jih doživlja, nekaj strahotnega.«²⁴ V tem primeru bo razprava o svobodi in etiki možna le kot temeljno razočaranje nad človekom, njegovo ponižanje na najnevarnejšo in najgrozovitejšo zver ob kateri *ničesar več biti ne more*. Takšna nasilna poravnava v boju *z mlino na veter* bi bila vendarle nepoštena, in sicer v kontekstu resničnosti in rečnosti, ki nam ne uhaja in je podana v naslednjem svarilu: »Človek in stvari. – zakaj človek ne vidi stvari? Sam si je v napoto: zakriva stvari.« V kolikor smo uspeli pokazati preobrat iz substancialne vrednostne pozicije človeštva znotraj novoveške znanosti in krščanstva v moderno sebstvo nihilistične spremenljivosti ali identiteto neidentitete, od koder so se lastnosti predpisane materialni substanci premestile v subjekt sam, lahko zatrdimo vsaj naslednje, in sicer: dvojnost človekove strukture zmeraj omogoča vzgib za kreacijo duha ne glede na to ali se le ta v interpretativni luči uresniči v napredku, razvoju, zastoju, ali v strukturi ponavljanja enakega; v tem kontekstu svoboda še *zmeraj* ostaja nezamenljiva resnica. Če smo na začetku dejali, da je specifična svetotvornost, ki *rečnost na sebi* izmakne kot prvino odgovornosti tisto izhodišče, ki odslej z neutrudnostjo utemeljuje svoje vrednost glede na lasten položaj in pri tem poraja nezdržljiva protislovja, velja omeniti, da docela onstran anthroposa pravzaprav ne bo šlo – etična drža je zmeraj tostran anthroposa, reč na sebi pa ostaja v tej domeni še zmeraj nespoznavana.

Nespoznavnost reči na sebi lahko mislimo skozi dva resničnostna sita. Prvo izhaja prav iz krščansko - novoveške tradicije in je v današnjem svetotvornem okrilju povzdignjeno do *koristi*, torej kot antropocentrično hierarhično razvrščanje z gospodarjem na vrhu, utemeljenem v nasprotju do rečnosti, ki lahko služi le kot sredstvo za doseganje dobrega. Na tem mestu na delu redukcija človekove narave, ki ji uhaja izključitev nam lastne *reči na sebi*, našega telesa, ki četudi nespoznavno, ostaja prisotno. Naše telo je skratka tisti preostanek resničnosti, ki tvori nezamenljivo resnico vsaj v naslednjem oziru in sicer v lastnem obstoju. Naše telo, kot nam lastna rečnost je hkrati vez z ostalimi formami bivajočega²⁵ in velika uganka življenja. Morda se prav tukaj skriva velika rešitev ugame in ukane življenja, ki je v tem, da je dovolj preprosta v dejanski nerešljivosti - zatorej, da se je rešiti v obliki ideelne gotovosti ne da in ima Kant v tem oziru prav. Naivna pa bi bila in je bila njena zatajitev, s katero uganka nima več svojega kaotičnega tukaj v okrilju lastne vrednosti ali še več, pozaba, da le - ta obstaja. S tem, ko ne rešimo ugame, s katere rešitvijo se že tako dolgo časa skušamo odrešiti, temveč ji priznamo njeno vrednost, bomo morda storili prav slednje. Ali še drugače; »ne gre nam za spremembo sveta,

²⁴Friedrich Nietzsche, 1988, 72.

²⁵Glej: Borut Ošljaj, Človek in narava, *Osnove diaforične etike narave*, (Ljubljana: Sophia, 2000).

svet se spreminja tudi brez našega sodelovanja, temveč gre predvsem za to, da te spremembe moramo in zmoremo misliti, sicer smo do tega, kar se dogaja, povsem nemočni, kar je treba razumeti kot prepuščeni na milost in nemilost sili in nasilju družbenega.«²⁶ Uganka življenja je za nas lahko življenjski nauk, drugače pravzaprav *biti ne more*.

²⁶Tonči Kuzmanič, *Policija, mediji, UZI in WTC*, (Ljubljana: Mirovni inštitut, 2002), 106.

::LITERATURA IN VIRI

- Štiri knjige. Konfucij. Mencij. Nauk o sredini. *Veliki nauk*. Uredil Aleš Berger. Prevedla in spremno besedo napisala Maja Milčinski. Ljubljana: Mladinska založba, 2005
- Arendt, Hannah. *Resnica in laž v politiki*. Ljubljana: Apokalipsa, 2003
- Bahovec, Eva. *Kopernik, Darwin, Freud*. Kočevje: Društvo za teoretsko psihoanalizo, 1990
- Beck, Ulrich. *Družba tveganja. Na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina, 2001
- Hans, Jonas. *Princip odgovornost: pokušaj jedne etike za tehnološku civilizaciju*. Sarajevo: Logos, 1990
- Heidegger, Martin. *Predavanja in sestavki*. Ljubljana: Slovenska Matica, 2003
- Komat, Anton. *Simbiotski človek*. Domžale: Samozaložba, 2008
- Kuzmanič, Tonči. *Policija, mediji, UZI in WTC*. Ljubljana: Mirovni inštitut, 2002
- Nietzsche, Friedrich. *Jutranja zarja*. Ljubljana: Slovenska matica, 2004
- Nietzsche, Friedrich. *Nietzschejevo berilo: izbrani odlomki*. Izbral, uredil in spremno besedo napisal Matevž Kos. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2002
- Nietzsche, Friedrich. *Somrak malikov, Primer Wagner, Ecce homo, Antikrist*. Ljubljana: Slovenska matica, 1989
- Nietzsche, Friedrich. *H genealogiji morale, Onstran dobrega in zlega*, (Ljubljana: Slovenska Matica, 1988
- Schiller, Friedrich. *O estetski vzgoji človeka*. Ljubljana: Študentska založba, 2003
- Ošljaj, Borut. *Človek in narava*. Ljubljana: Sophia, 2000